

Fællesskabet (afkortet)

Landsbyens Organisation medførte, at Bønderne næsten intet kunde foretage sig udendørs uden i Fællesskab eller efter nærmere Aftale med hinanden. Naar Sæden skulde saas om Foraars og Efteraar, skulde det foregaa til samme Tid. Gærderne om den fælles Bymark skulde være sat i Stand til bestemt Tid, og naar Høsten kom, skulde de alle begynde paa Høstarbejdet samtidigt, som det forud var blevet aftalt paa Stævnepladsen.

Naar Høsten var tilendebragt, blev Avred opgivet, saa Kvæget kunde gaa over hele Bymarken. Paa Fælleden græssede Kreaturerne hele Sommeren, og om Foraaret maatte det bestemmes, hvor mange Kreaturer hver enkelt maatte have paa Fælleden i Forhold til hans Gaards Størrelse. Hvor en Fælled var fælles for to eller flere Byer, mødtes Bymændene fra disse Byer og afgjorde, hvad der kunde tilkomme enhver. Man kaldte det at "drive Fælleden", og det kunde nok undertiden give Anledning til Stridigheder, men om Aftenen, efter at man havde drevet Fælleden, samledes man hos en af Mændene om en Tønde Øl i bedste Forstaaelse.

Alle disse Ting og meget andet maatte forud aftales paa Stævnet. Fra gammel Tid havde man visse faste Bestemmelser at holde sig til. De blev i Tidens Løb forøget og overleveredes fra Slægt til Slægt gennem mundtlig Meddelelse for senere efterhaanden at blive nedskrevet som Byens Vide eller Vedtægt, der opbevaredes hos Oldermænd tilligemed Byhornet.

Desværre findes der for Byerne i Hillerslev Sogn ingen skrevet Bylov bevaret, men at en saadan engang har eksisteret, fremgaar af, at der henvises til Byens Vedtægt som en af alle kendt skrevet Lov. 1703 nævnes "den Vide og Vedtægt", som var gjort mellem samtlige Bymænd i Sallinge, i Anledning af at nogle af Sallinge Bymænds Kreaturer var gaaet ind paa Hillerslev Kirkejord og havde forvoldt Skade i Korn og Æng. Af Stedet ses det, at Byloven har indeholdt Bestemmelser angaaende Vogtningen af Kvæget. Andre Steder nævnes Bestemmelser om andre Forhold, og hvis der fandtes tilstrækkeligt mange saadanne, vilde det være muligt delvis at rekonstruere den gamle Bylov.

Noget af det, der kunde give mest Anledning til Strid mellem Byens Mænd, var Gærderne, fordi det var af saa stor Vigtighed, at de

blev holdt i forsvarlig Stand, saa de løsgaaende Kreaturer ikke kunde bryde igennem dem og komme ind og ødelægge Kornet. Derfor indeholdt Bylovene udførlige Regler for, hvorledes de skulde holdes, og Straffebestemmelser imod dem, der viste sig forsømmelige. Desværre skete det af og til, at nogle ikke havde gjort deres Pligt og taget skyldigt Hensyn til de øvrige Mænd. Disse optraadte derefter samlet mod den skyldige og tog Pant for Skaden, indtil den var erstattet eller Pantet indløst. I Bylovens Straffebestemmelser har der da staaet noget om, at Bymændene havde Ret til at tage Pant af dem, der var Byloven undergivet, d.v.s. dem der hørte til Bylavet eller Ejerlavet.

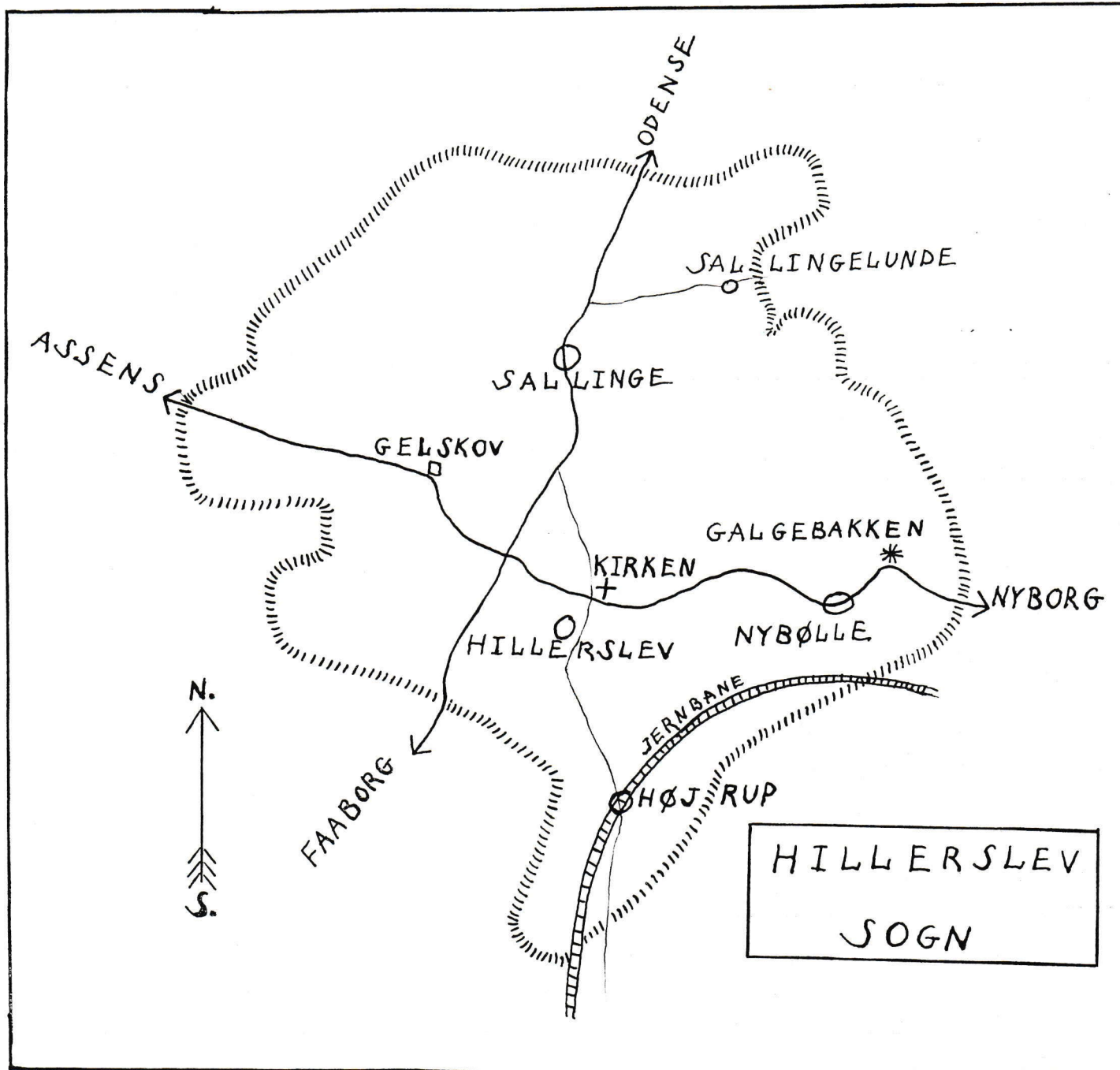
Fyns Vedtægt 1492.

I Fyns Vedtægt 1492 Art. 16 findes herom følgende:

"hvad Vide som Almue lægger udi nogen By eller Torp om Hegn og Garde og andre Bysens Nytte og Tarv, det maa ej en Grande eller to kuldkaste, men skulle alle holde Vide og Vedtægt. Hvo som siden bryder og ej vil holde, som Grander vedtage, da maa de hannem pante for hsn Ulydighed og ej derfor øve enten Vold eller Hærværk."

De der stod udenfor Bysamfundet, faldt derimod ikke ind under Byloven. Da derfor Ejeren af Lundsgaard i Findinge Jacobus Habacuch Koch, som tillige var Forpagter af Nybøllegaard, havde undladt at holde Nybøllegaards Gærder for Nybølle Bymark ved Bundekearet og Brinketoft i forsvarlig Stand, havde Bymændene i Nybølle ikke Ret til at tage Pant af ham for den Skade, der kunde forvoldes paa Kornet, fordi han ikke var Nybølle Bylov undergivet, og en Jernharve, de havde taget, maatte de levere tilbage. I Domsbegrundelsen hedder det: "Da saansom Nybøllegaard et adeligt frit Sæde befindes at være, haver de med samme Panten sig forset, og Jacobus Habacuch Koch, som ej deres Bys Love er undergivet, forurettet."

Med Højrupgaard var det derimod anderledes. Da efter Palle Christensens Død Gaarden mere og mere blev forsømt, og det ogsaa viste sig i den mangelfulde Vedligeholdelse af Gærderne, maatte Højrup Bymænd i Sommeren 1669 holde Hyrde for ikke at udsætte sig for, at Kvæget skulde gaa ind i deres Kornmarker. Ved et Syn befandtes 7 af Højrupgaards Gærder at være brøstfældige, og som Pant have Bymændene taget 2 Bæster og skulde ogsaa have taget

adskilligt andet, som dog ikke kunde bevises.

Mange andre Steder opstod der Strid om Garderne. Det viser, af hvilken Betydning det var for det lille Bysamfund, at Hegnene holdtes i Orden.

Joen Sørensen i Mamosegaard i Hillerslev (IV - 7) havde en Toft ud mod Aaen, og paa den anden Side Aaen var Øster-Hæsinge og Lyndelse Fællede. Flere Steder var Vandet saa lavt, at Kreaturerne fra Fællede kunde gaa over Aaen til Toften og derfra videre til Hillerslev Bymarker. Joen Sørensen stævnedes 1677 for ikke at have sat ordentligt Hegn midtstrøms ud for sin Toft, som det var hans Pligt, og naar det ikke var i Orden, var det umuligt at hindre Kvæget i at gaa over. Et gammelt Vidne kunde mindes, hvorledes han som Dreng havde bortdrevet Kvæget, der kom fra Fællede, og et andet Vidne mindedes, at Toften forhen maatte bevogtes Dag og Nat.

Da den Panteret, Bymændene havde, alene grundede sig paa Byvedtægten og kun gjaldt i Sager, der angik Fællesskabet, kunde det maaske derfor være tvivlsomt, om de Nybølle Bymænd i 1700 havde Ret til at tage Pant af Anders Mikkelsen i Nybølle (I - 10), fordi dennes Stedsønner ved Oldermændene havde kaldet samtlige Bymænd, Karle og Piger og Drengene til Stævne for at erfare, om nogen vidste Rede eller Skel paa den "Mummesnak", der gik om Anders Mikkelsens Stedsønner. Bymændene mente, at der tilkom dem noget for deres Ulejlighed og havde derfor ladet Anders Mikkelsen udlevere sig som Pant en Fyrbøsse og en lille Messingkedel, hvormed de gik hen til Christen Madsen (VII - 7) og drak der tilsammen 3 Fjerdinger Øl paa Pantet, som blev bestaaende hos Oldermændene. De 3 Fjerdinger Øl kostede 1 Rdr. 12 Sk.; naar disse Penge blev Bymændene betalt, skulde Anders Mikkelsen faa sit Pant igen. Hvidkildes Fuldmægtig tog sig af Anders Mikkelsens Sag, da hans Gaard hørte under Hvidkilde, og paastod, at han ikke var pligtig at svare for deres Umage. Siden tilbød Bymændene at levere Pantet tilbage og selv betale Øllet, hvortil de ogsaa blev dømt.

Overdrev.

I de Byer, hvor der endnu fandtes Overdrev, som aldrig havde været under Plov, henlaa Landskabet som Naturen selv vilde det, "i al dets fortryllende Uorden" med Træer, Buske, Græs, Siv og Vandpytter mellem hinanden. De store Flokke af Kreaturer, der drev rundt her og paa Fællede, har været et storslaaet Syn, som man

vanskeligt kan gøre sig nogen Forestilling om i vore Dage.

I lidt større Byer kunde det være i hundredvis af Kreaturer, og især hvor flere Nabobyer havde Fælled tilsammen, kunde Antallet løbe højt op. For at enhver kunde kende sine Kreaturer, fik disse et Mærke indbrændt eller blev gjort kendelige paa anden Maade. Om en Ko og en Kvie tilhørende Hans Mikkelsen i Sallinge (14-12) siges det 1746, at de "begge var mærket med hans iboende Fæstegaards Kvægmærke." Hver Gaard havde sit ganske bestemte Mærke, saa der ikke kunde være Tvivl om, hvem Dyrene tilhørte, og ingen kunde tilegne sig den andens eller have flere Dyr paa Fælleden, end det var ham tillad-

Det var ret almindeligt, at flere Byer havde Fælled tilsammen, saaledes at Bymarker, der laa i Udkanten af Byens Jorder og grænsede op til andre Byers Marker, blev benyttet af flere Byer i Fællesskab, naar de henlaa som Fælled.

Sallinge, Vantinge og Nybølle havde fra gammel Tid Fælled tilsammen. 1676 lod de oplyse paa Tinget, at de paa deres fælles Fælled havde optaget en sort hjernet Stud, der bl. a. havde Rist paa det højre Øre og havde et Mærke indbrændt paa venstre Horn. Studen maa være gaaet ind paa Fælleden fra en fremmed By, siden ingen af de 3 Byer vilde vedkende sig Mærket, og nu gjaldt det om at finde Ejermanden, der har maattet give Erstatning for Optagelsen.

1682 mødte Oldemanden fra de 3 Byer paa Tinget og oplyste bl.a. en rød Hoppe, et Føl, 2 Hors Kloder m.m., som de 3 Byers Mænd, da de sidst forleden Mandag lrev deres Fælled, havde fundet, og som ingen vedkendte sig, hvorfor de var forarsaget at give Last og Klage over dem, som ulovligt havde slaaet Dyrene ind paa deres Græsbed.

At "drive Fælleden" vil sige, at alle Bymændene eftersaa, om der var mere Kvæg paa Fælleden, end der maatte være. Det skete gerne 2 Gange om Sommeren, den ene Gang straks efter 1. Maj, og den anden Gang, naar Oldemanden fandt det nødvendigt. Hver Gaard maatte have sit bestemte Antal Kreaturer paa Fælleden efter Gaardens Størrelse; fandtes der flere, maatte der bødes derfor, og holdtes der færre, maatte Retten til, hvad der manglede i det tilladte, overdrages til andre. Ved samme Lejlighed optoges ogsaa det Kvæg, som kunde være kommet ind paa Fælleden fra fremmede Byer.

Fastsættelsen af det for hver enkelt Gaard tilladte Antal Kreaturer paa Fælleden var ofte en meget omstændelig Sag. Hvis Mændene ikke kunde blive enige paa anden Maade, maatte der først

afholdes Syn paa Græsningen for at kunne bestemme, hvor mange Dyr Marken havde Græs til; derefter blev det fastsat, hvad der kunde tilkomme hver enkelt Gaard efter dens Størrelse, og naar det var sket, blev Vedtagelsen tinglæst.

Da i 1709 de Nybølle Mænd mente sig noget forurettet af Sallinge og Vantinge Mænd, forlangte de at faa de 3 Byers Fællesmarker takseret, d.v.s. Nybølle Møglingsmark og de tilgrænsende Marker i Sallinge og Vantinge, "formedelst samme Marker ikke efter Loven er hæfdet og takseret til Græsning." Retten gav dem Medhold, men da det var en travl Tid lige ind under Høst, fik Sallinge og Vantinge Byer Lov til at vente med Takseringen til en mere belejlig Tid, men inden næste Aars Paaslag til Græsning.

Taksering af Nybølle Møglingsmark.

Fire uvildige Mænd fra Heden og Allested foretog derpaa Takseringen af Nybølle Møglingsmark saaledes, at Nybølle Bys Østerende takserede de til Fællesbed for 157 Høveder og Nybølle Bys Vesterende for 280. Et Skifte indenfor Møglingsmark, som kaldtes Løjskov, og som tilhørte Nybøllegaard, blev sat til 30 Høveder. Derefter paalignede Nybølle Mænd sig selv, hvad hver enkelt skulde have, i de 4 Takseremænds Nærverelse. Af den østlige Bydel skulde Nybøllegaard have 29 Høveder, Resten fordeltes paa de øvrige 8 Gaarde og desuden paa nogle Mænd i Espe og Lundsgaard i Findinge, som havde lidt Jord i Nybølle. Disse sidste skulde dog kun have 2 Høveder hver.

Af Vester Byendes Gaarde, der havde den meste Jord i Møglingsmarken, fik Anders Lauritsens Gaard (I-10) 53 Høveder, Hans Jensens V/2 - 6) 26½, Jens Jensens V/2-5) 26½, Erik Jensens IV-4) 50, Henrik Jensens III - 11) 52, Rasmus Rasmussens (II- 13) 48 og Rasmus Hansens (VI-12) 24 Høveder. Disse Høveder var beregnet saaledes, at 8 Gæs, 4 Faar, 4 Svin, 2 Aaringskalve, hver Slags, regnedes for 1 Høvede, 3 Ioaarsnød for 2 Høveder og ellers hvert Kvæg, som var over 2 Aar, for 1 Høvede, 1 Aaringsføl for 1 Høvede og ældre Bæster for 2 Høveder.

Efter denne Opgørelse synes Besætningerne at have været en Del større end for 20-30 Aar siden, da de blev optegnede paa Skattemandtallene. Hvis der ikke nu var mere af store Kreaturer end i 1670-80'erne, maa der have været et enseligt Antal af smaa. Saaledes har det næppe været.

328

Mellem Nybølle, Espe og Findinge var der 1708 opstaaet nogen Uenighed om deres Fællesbed Borrebjergsmarken i den nordvestlige Del af Espe Byjord og grænsende op til Nybølle ved Galgebakken og til Findinge Bymark Nord for den nuværende Landevej. Nogle gamle Vidner forklarede, at Borrebjergs Mark fra gammel Tid havde været Fælled for 3 Byer, og naar de vilde drive Fælleden, havde de aivaret hinanden derom Aftenen forud. Næste Dag mødte de saa og indtog, hvad der ulovligt var indslaaet af Kvæg paa Fælleden, og saledes skete det for 40 Aar siden, at de som boede i Nybølle Bys Vester Ende, maatte betale for deres Kvæg, og for denne Bøde drak de tilsammen 2 Tdr. Øl i en af Gaardene i Nybølle. For 25 Aar siden, da Tingskovsmarken var Fælled og blev drevet, pantede Nybølle Mænd de Espe Mænd og tog i Pant en Dyne og en Harve, som Espe Mænd maatte indløse med 4 Sletdaler.

Fællesskabet og Livet i Landsbyen frembød mange andre Sider, der giver et mere tiltalende Indtryk og viser, at Bondesamfundet hvilede paa et solidt Grundlag.